

**СТРУКТУРНО-ГАЛУЗЕВИЙ ВИМІР ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ**

У статті на основі структурного і порівняльного аналізу висвітлено тенденції інноваційного розвитку промисловості України в галузевому аспекті. Запропоновано заходи державної політики щодо активізації інноваційної діяльності базових галузей промисловості з урахуванням їхніх особливостей та необхідності стимулювання структурної перебудови промисловості.

Ключові слова: інноваційний розвиток, інноваційна активність, державна політика, базові галузі промисловості.

Собкевич О. В. Структурно-отраслевое измерение инновационного развития промышленности Украины.

В статье на основе структурного и сравнительного анализа представлены тенденции инновационного развития промышленности Украины в отраслевом аспекте. Предложены меры государственной политики по активизации инновационной деятельности базовых отраслей промышленности с учетом их особенностей и необходимости стимулирования структурной перестройки промышленности.

Ключевые слова: инновационное развитие, инновационная активность, государственная политика, базовые отрасли промышленности.

Sobkevych O. V. The structural-branch dimension of innovation development in the industry of Ukraine.

The article describes features of the innovation development in the industry of Ukraine and in its branches on the basis of structural and comparative analysis. The measures of public policy in relation to activation of innovative activity in the basic branches of Ukrainian industry with due regard for their features and necessity to stimulate of structural changes of industry are proposed.

Keywords: innovation development, innovative activity, public policy, basic industrial branches.

Забезпечення процесу відновлення економічного зростання України зумовлює необхідність стимулювання структурних зрушень та закладення підвалин нової національної економічної моделі розвитку. Пріоритетним завданням державної політики на сучасному етапі має бути модернізація національної промисловості на основі активізації інноваційних процесів, повноцінного використання її потужного науково-технологічного потенціалу.

Питання галузевих аспектів інноваційного розвитку промисловості України висвітлені у публікаціях українських учених, серед яких, зокрема, Амоша О. І., Большаков В. І., Минаєв О. А., Залознава Ю. С., Збаразька Л. О., Макогон Ю. В., Белопольський М. Г., Гончаров Ю. В., Данилишин Б. М., Дейнеко Л. В., Завгородня М. Ю., Купчак П. М., Точилін В. О., Федулова Л. І. [1-8] та ін. Однак виникає потреба у здійсненні комплексного структурного і порівняльного аналізу галузевих тенденцій інноваційного розвитку промисловості України для виявлення особливостей формування динаміки інноваційних процесів в галузевому аспекті і вироблення на цій основі пропозицій щодо активізації інноваційних зрушень у промисловості.

Метою статті є обґрунтування заходів державної політики щодо інноваційного розвитку галузей промисловості з урахуванням їхніх особливостей та необхідності стимулювання структурної перебудови промисловості.

Результати аналізу показників інноваційної, науково-технологічної та патентно-ліцензійної діяльності у 2005-2013 рр. у базових галузях промисловості України – машинобудівній, хімічній та нафтохімічній, металургійній, харчовій та легкій – представлено у табл. 1.

Таблиця 1.

Показники інноваційної діяльності у галузях промисловості України*

Показник (середнє значення за 2005-2013 рр.)	Мегал. пром.	Місце (від 1 до 5)	Хім. та нафтовім. пром.	Місце (від 1 до 5)	Машинобуд. пром.	Місце (від 1 до 5)	Харч. пром.	Місце (від 1 до 5)	Легка пром.	Місце (від 1 до 5)
Кількість інноваційно активних підприємств, од. / % до загальної кількості підприємств галузі	112,1 14,7	4 3	171,3 20,9	3 2	407,1 23,1	1 1	339,1 13,9	2 4	69,7 10,5	5 5
Кількість підприємств, що впроваджували інновації, од. / % до загальної кількості підприємств галузі	94,1 12,3	4 3	143,2 17,6	3 2	354,6 20,1	1 1	276,4 11,3	2 4	52 7,9	5 5
Кількість підприємств, що реалізували інноваційну продукцію, од. / % до загальної кількості підприємств галузі	81,3 10,7	4 3	128 16,1	3 2	330,3 18,7	1 1	245,2 10	2 4	44,8 6,7	5 5
Обсяги реалізованої інноваційної продукції, млн грн. / % до загального обсягу реалізованої продукції галузі	7631,6 4,7	2 3	3574,1 7,3	4 2	11932,6 13,3	1 1	4814,4 4,1	3 4	130,5 2,4	5 5
Обсяги реалізованої за межі України інноваційної продукції, млн грн. / % до загального обсягу реалізованої інноваційної продукції галузі	4467,5 53,5	2 2	1417,7 36	3 4	7232,8 61,3	1 1	827,9 17	4 5	48,2 37,4	5 3
Обсяг фінансування інноваційної діяльності, млн грн. / % до загального обсягу фінансування інноваційної діяльності промисловості	1509,8 15,8	2 2	1384,2 14,5	3 3	2586,5 27,0	1 1	1196,1 12,5	4 4	52,5 0,5	5 5
Кількість впроваджених нових технологічних процесів, од.	108,1	4	114,2	3	1126,6	1	190,6	2	59,4	5
Кількість освоєних виробництв інноваційних видів продукції, найменувань	189,4	4	335	2	1238,8	1	564,6	3	130,2	5
Обсяг виконаних наукових і науково-технічних робіт, млн грн.	434,2	2	133,8	3	2420,5	1	30,6	4	3	5
Обсяг витрат на виконання наукових і науково-технічних робіт, млн грн.	402,0	2	126,6	4	2147,8	1	30,6	4	2,6	5
Обсяг витрат на виконання наукових і науково-технічних робіт за рахунок держбюджету, млн грн.	96,0	2	13,8	4	245,9	1	17,7	3	0,4	5
Кількість спеціалістів, які виконують науково-технічні роботи, осіб	267,7	3	538,8	2	7112,3	1	0	4	0	4
Кількість докторів і кандидатів наук, зайнятих у галузі, осіб	3	3	19	2	98,7	1	0	4	0	4
Кількість отриманих охоронних документів (патентів) на об'єкти промислової власності, од.	200,6	2	155,7	3	606,2	1	86,1	5	119,9	4
Кількість впроваджених об'єктів промислової власності, од.	316,9	3	276,8	4	1143	1	340,6	2	27,2	5

* Складено за даними Держстату щодо показників інноваційної та науково-технічної діяльності в Україні.

За результатами аналізу базові галузі за рівнем інноваційного розвитку доцільно розділити на галузі *випереджаючого розвитку* – машинобудівна промисловість, *помірного* – хімічна та нафтохімічна, металургійна, а також харчова промисловість, *наздоганяючого* – легка промисловість.

Машинобудівний комплекс є рушійною силою науково-технічного прогресу в економіці, забезпечуючи техніко-технологічне оновлення інших галузей завдяки виробництву інвестиційної продукції – прогресивних видів машин та обладнання, транспортних засобів, інструментів та приладів. Машинобудування займає вагомe місце в основних показниках промислового розвитку. Частка галузі в обсязі реалізованої промислової продукції України становила у 2014 р. 7,2 %. У машинобудуванні зосереджено 13,7 % оборотних активів промисловості, у галузі працює понад 16 % від кількості зайнятих працівників вітчизняної промисловості. Машинобудування зберігає високий експортний потенціал – у 2014 р. частка машинобудівної продукції у структурі українського експорту становила 13,6 %.

Частка інноваційно активних підприємств у галузі становила у середньому за 2005-2013 рр. 23,1 % від загальної кількості підприємств галузі, частка підприємств, що впроваджували інновації – 20,1 %, підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію – 18,7 % (за середніх показників у промисловості за аналогічний період відповідно 14,1 %, 11,3 % та 9,7 %). Машинобудування характеризується високою часткою інноваційної продукції, що реалізується за межі України (61,3 % у середньому за 2005-2013 рр.).

Обсяги витрат на інноваційну діяльність у машинобудівній промисловості у 2005-2013 рр. у середньому становили 2,6 млрд грн. на рік або 27,0 % від загального обсягу витрат на інноваційну діяльність у промисловості, що є найвищим показником серед інших видів промислової діяльності (табл. 2).

Таблиця 2.

Динаміка обсягів і структури витрат на інноваційну діяльність у галузях промисловості *

		Промисловість	Металургійна	Хімічна та нафтохімічна	Машинобудівна	Харчова	Легка
2005	млн грн.	5751,6	1577,8	910,8	1619,3	1026,5	36,1
	%	100	27,4	15,8	28,2	17,8	0,6
2006	млн грн.	6160,0	1262,7	1252,6	2137,1	810,9	28,7
	%	100	20,5	20,3	34,7	13,2	0,5
2007	млн грн.	10821,0	2762,6	1591,7	2573,5	1729,3	74,3
	%	100	25,5	14,7	23,8	16,0	0,7
2008	млн грн.	11994,2	3292,0	1453,7	3000,5	1374,1	58,8
	%	100	27,4	12,1	25,0	11,5	0,5
2009	млн грн.	7949,9	892,1	1071,2	2006,0	1015,0	37,2
	%	100	11,2	13,5	25,2	12,8	0,5
2010	млн грн.	8045,5	298,3	2748,4	2541,6	608,9	53,3
	%	100	3,7	34,2	31,6	7,6	0,7
2011	млн грн.	14333,9	1334,8	986,1	2731,7	933,1	33,2
	%	100	9,3	6,9	19,1	6,6	0,2

2012	млн грн.	11480,6	1076,4	1122,3	3079,1	1566,3	66,0
	%	100	9,4	9,8	26,8	13,6	0,6
2013	млн грн.	9600,0	1091,2	1320,8	3590,0	1700,7	84,6
	%	100	11,4	13,8	37,4	17,7	0,9

* Складено за даними Держстату щодо показників інноваційної та науково-технічної діяльності в Україні.

На відміну від інших галузей промисловості, в яких основні обсяги витрат на інноваційну діяльність спрямовуються на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, у машинобудівній промисловості понад чверті таких витрат протягом 2005-2013 рр. було направлено на здійснення зовнішніх та внутрішніх науково-дослідних робіт (у 2013 р. частка витрат на здійснення зовнішніх та внутрішніх НДР у загальному обсязі витрат на інноваційну діяльність становила 33,8 % і була найвищою серед інших видів промислової діяльності) – табл. 3.

Таблиця 3.

Динаміка обсягів витрат на інноваційну діяльність у галузях промисловості за напрямами витрат, млн грн. *

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Металургійна промисловість							
Внутрішні НДР	5,2	20,1	2,2	13,1	12,2	3,6	73,7
Зовнішні НДР	17,8	36,0	16,9	8,0	13,4	16,4	17,7
Придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	2500,3	2122,3	867,2	260,3	988,0	752,0	739,8
Інші зовнішні знання	115,3	282,7	0,2	0,3	252,0	2,1	4,8
Інші	123,9	830,8	5,7	16,6	69,2	302,3	255,2
Всього	2762,6	3292,0	892,1	298,3	1334,8	1076,4	1091,2
Хімічна та нафтохімічна промисловість							
Внутрішні НДР	64,1	245,0	134,6	159,3	132,1	294,7	92,2
Зовнішні НДР	29,3	36,6	31,3	64,2	8,4	43,4	43,2
Придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	831,6	1051,0	736,6	2335,0	677,4	672,5	779,6
Інші зовнішні знання	132,8	8,1	30,8	52,3	16,7	8,2	42,2
Інші	533,9	113,1	137,9	137,6	151,5	103,6	361,6
Всього	1591,7	1453,8	1071,2	2748,4	986,1	1122,3	1318,8
Машинобудівна промисловість							
Внутрішні НДР	519,5	408,0	472,4	632,9	656,9	627,2	1034,5
Зовнішні НДР	95,4	133,9	102,7	58,5	96,8	129,3	178,1
Придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	888,9	1264,1	815,9	1008,0	1248,6	1243,5	1015,7
Інші зовнішні знання	28,8	38,8	16,2	34,2	42,2	26,4	27,3
Інші	1040,8	1155,7	598,8	808,0	687,1	1052,7	1334,4
Всього	2573,4	3000,5	2006,0	2541,6	2731,6	3079,1	3590,0
Харчова промисловість							
Внутрішні НДР	24,9	25,9	2,4	3,4	23,0	22,3	82,4
Зовнішні НДР	5,4	13,0	31,8	5,0	4,1	4,9	16,2

Придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	1504,0	1231,1	888,5	509,1	784,1	1235,3	1498,3
Інші зовнішні знання	10,7	4,2	12,9	15,2	1,6	1,1	2,2
Інші	184,3	100,0	79,4	76,2	120,2	302,7	101,6
Всього	1729,3	1374,2	1015,0	608,9	933,0	1566,3	1700,7
Легка промисловість							
Внутрішні НДР	4,0	2,9	10,5	0,6	0,2	6,6	4,9
Зовнішні НДР	-	-	-	-	0,1	0,2	0,8
Придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	59,4	53,3	18,8	47,4	27,2	48,1	77,9
Інші зовнішні знання	1,6	0,1	1,1	-	-	-	-
Інші	9,3	2,5	6,8	5,3	5,7	11,1	1,0
Всього	74,3	58,8	37,2	53,3	33,2	66,0	84,6

* Джерело: Статистичні збірники Держстату України «Наукова та інноваційна діяльність в Україні» за 2008-2014 рр.

Проте, загальні обсяги витрат на інноваційну діяльність у вітчизняному машинобудуванні значно поступають таким витратам окремих світових виробників машинобудівної продукції. Наприклад, у 2010 р. витрати компанії *Shlumberger* (виробника нафтогазового обладнання) на інноваційну діяльність становили 6,1 млрд грн., *Caterpillar* (гірниче обладнання та будівельна техніка) – 10,8 млрд грн., *Cummins* (енергетичне обладнання) – 2,8 млрд грн., *Mitsubishi Heavy Industries* – 8,3 млрд грн. [9]

Фінансування інноваційної діяльності підприємствами машинобудівної промисловості здійснюється переважно власними коштами (як і підприємствами інших галузей), частка яких у середньому за аналізований період становила 79,1 %. Але джерела фінансування інноваційної діяльності у машинобудівній промисловості більш диверсифіковані порівняно з іншими галузями.

Частка кредитів у загальному обсязі фінансування інноваційної діяльності у 2005-2008 рр. становила у середньому за період 6,3 %, а у 2009-2011 рр. зменшилась до 1,4 %, 0,4 % та 1,2 % відповідно, а в 2012-2103 рр. становила відповідно 7,0 % та 1,9 %. Переважна більшість кредитів, наданих підприємствам машинобудівної промисловості, є коротко- та середньостроковими (відповідно 43,5 % і 42,9 % у структурі кредитів, наданих банками підприємствам машинобудування), що свідчить про спрямування кредитів на поповнення оборотних коштів підприємств.

На низькому рівні залишається фінансування інноваційної діяльності у машинобудуванні коштами Держбюджету, з якого найбільший обсяг за аналізований період було виділено у розмірі 120,2 млн грн. у 2008 р. Це не відповідає світовій практиці, згідно з якою у розвинутих країнах основним джерелом фінансування інноваційної діяльності є бюджетні кошти – держава фінансує до половини науково-технологічних витрат та від половини до двох третин витрат на фундаментальні дослідження [10].

Причому у розвинутих країнах світу значні обсяги державного фінансування (зокрема, у формі грантів або субсидій) спрямовуються на підтримку інноваційної та науково-технічної діяльності саме у машинобудівній промисловості. Наприклад, корпорація «*Boeing*» протягом 1989-2006 рр. отримала від уряду США близько 5,3 млрд дол. США у вигляді субсидій та грантів, «*Airbus*» одержала 18 млрд дол. США субсидій від Європейського Союзу [11]. Вагому підтримку інноваційної діяльності отримують і інші виробники, наприклад, світовий лідер з виробництва електричного обладнання «*General Electric Company*» протягом 2010-2012 рр. отримав на наукові дослідження та розробки 2,5 млрд дол. США (переважно від уряду США) [12].

У машинобудівній промисловості впроваджується переважна більшість (62,5 %) нових технологічних процесів промисловості (рис. 1) і освоюється понад третини (39,3 %) виробництв інноваційних видів продукції (рис. 2).

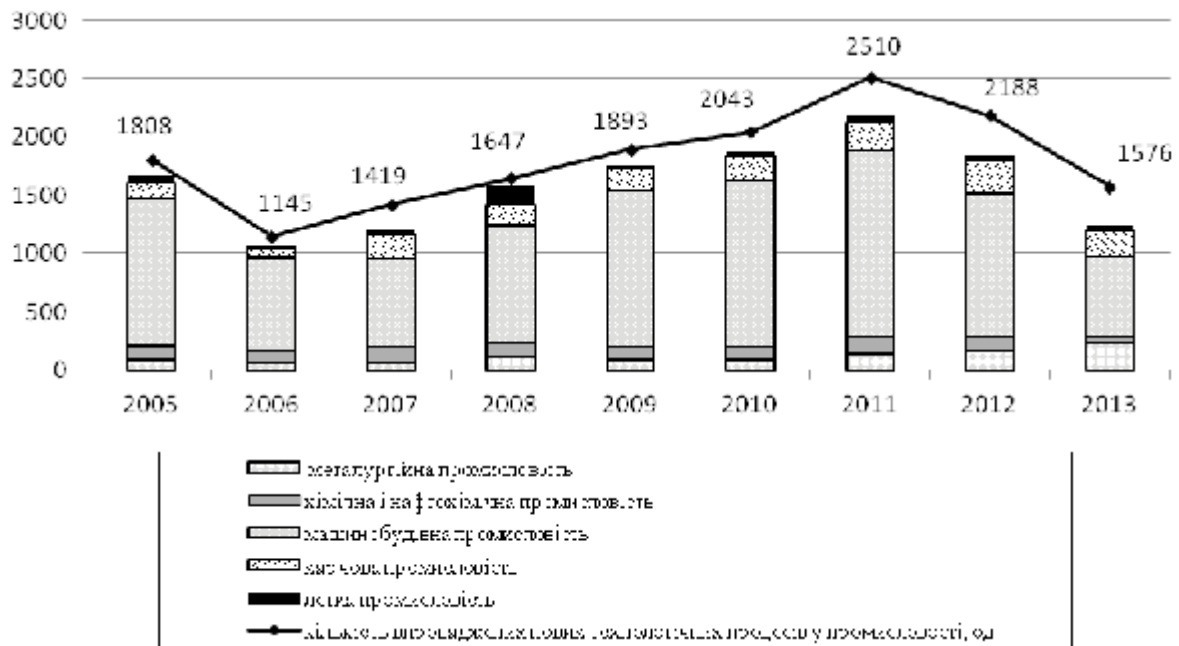

Рис. 1. Динаміка кількості впроваджених нових технологічних процесів у промисловості *

* Джерело: Статистичні збірники Держстату України «Наукова та інноваційна діяльність в Україні» за 2006-2014 рр.

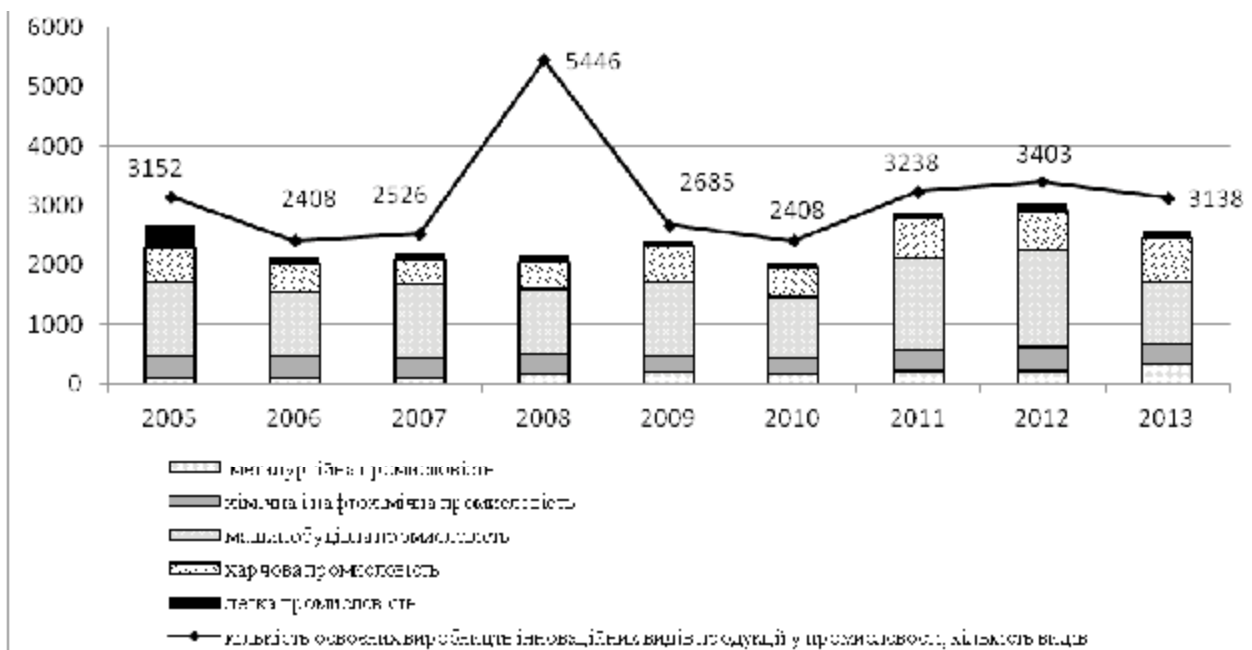

Рис. 2. Динаміка кількості освоєних виробництв інноваційних видів продукції у промисловості *

* Джерело: Статистичні збірники Держстату України «Наукова та інноваційна діяльність в Україні» за 2006-2014 рр.

Із загального обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт **67,2 %** у середньому за **2005-2013** рр. здійснювалось у машинобудуванні, а обсяг витрат на виконання наукових і науково-технічних робіт становив **66,2 %**, у т. ч. з держбюджету – **48,2 %**.

Найбільша кількість спеціалістів, які виконували наукові та науково-технічні роботи, протягом аналізованого періоду була зосереджена у машинобудуванні – у середньому **87,8 %** від загальної кількості таких спеціалістів, зайнятих у промисловості (у хімічній і нафтохімічній

промисловості – 6,7 %, металургійному виробництві та виробництві готових металевих виробів – 3,3 %) табл. 4.

Таблиця 4.

Кількість спеціалістів, які виконували наукові та науково-технічні роботи, за видами економічної діяльності протягом 2005-2013 рр., осіб *

	Усього / з них – дослідники, що мають науковий ступінь доктора або кандидата наук								
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Україна	137564 21094	130449 21195	125716 21366	122126 21581	119489 21558	115596 21470	109748 20593	105898 20417	100502 20425
у т. ч.									
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	<u>177</u> 2	<u>168</u> 2	<u>171</u> 2	<u>175</u> 1	<u>172</u> 1	<u>0</u> 0	<u>0</u> 0	<u>0</u> 0	<u>0</u> 0
Переробна промисловість	<u>9775</u> 135	<u>8901</u> 134	<u>8064</u> 117	<u>7758</u> 110	<u>6979</u> 103	<u>8212</u> 135	<u>8922</u> 143	<u>6759</u> 128	<u>6678</u> 128
з неї									
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Легка промисловість	-	-	-	-	-	-	-	-	<u>32</u> 0
Хімічна і нафтохімічна промисловість	<u>765</u> 31	<u>742</u> 30	<u>442</u> 16	<u>654</u> 20	<u>543</u> 12	<u>482</u> 13	<u>473</u> 16	<u>463</u> 15	<u>285</u> 16
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	<u>105</u> 3	<u>109</u> 1	<u>133</u> 1	<u>112</u> 1	<u>113</u> 1	<u>21</u> 1	<u>646</u> 6	<u>596</u> 5	<u>574</u> 4
Машинобудування, ремонт та монтаж машин і устаткування	<u>8798</u> 93	<u>7946</u> 96	<u>7368</u> 93	<u>6853</u> 85	<u>6185</u> 85	<u>7649</u> 110	<u>7787</u> 114	<u>5682</u> 104	<u>5743</u> 102

* Складено за даними Держстату щодо кількості спеціалістів, які виконували наукові та науково-технічні роботи

Хімічна та нафтохімічна галузь України посідає друге місце за більшістю відносних показників інноваційної активності, і третє – за більшістю абсолютних значень. Частка інноваційно активних підприємств хімічної та нафтохімічної галузі у 2005-2013 рр. у середньому становила 20,9 %, що значно перевищує відповідний показник по промисловості. Кількість підприємств, що впроваджували інновації, зросла у 2005-2013 рр. у 2,6 разу, їхня частка у загальній кількості підприємств галузі становила у середньому за аналізований період 17,6 %.

Незважаючи на достатньо високу частку підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію, протягом останніх років відбулося значне скорочення обсягів реалізованої інноваційної продукції у структурі реалізованої промислової продукції галузі – якщо у 2005 р. її частка становила 17,6 %, то у 2008 р. – 5,4 %, у 2013 р. – 3,6 %, що свідчить про переважну орієнтацію галузі на виробництво традиційної продукції основної хімії з низькою доданою вартістю. Значно скоротилася протягом періоду й частка експорту інноваційної продукції – якщо у 2005 р. за межі України реалізовувалось 68,8 % усієї інноваційної продукції галузі, то у 2013 р. частка експорту такої продукції скоротилася більше ніж удвічі й становила 22,6 %.

Підвищення інноваційного потенціалу металургійної промисловості сприятиме її розвитку на інтенсивній основі, прискорить модернізацію металургійних підприємств, забезпечить виробництво високотехнологічної металопродукції, конкурентоспроможної на внутрішньому і

зовнішньому ринках. Галузь знаходиться на третьому місці за більшістю відносних показників інноваційної діяльності, і на другому – за більшістю абсолютних значень. У 2013 р. кількість інноваційно активних підприємств у металургійній галузі зросла більше ніж у півтора разу порівняно з 2005 р. (їх частка у загальній кількості підприємств галузі зросла з 13,3 % до 16,7 %), підприємств, що впроваджували інновації, – більше ніж удвічі (8,4 % і 14,2 % відповідно), підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію, – в 1,3 разу (10,3 % і 11,2 % відповідно).

Понад половини інноваційної продукції металургійної галузі протягом 2005-2013 рр. реалізовувалось за межі України. В основному це продукція при виробництві чавуну, сталі та феросплавів, труб, а також інших готових металевих виробів.

Основним джерелом фінансування інноваційної діяльності у металургійній промисловості протягом 2005-2011 рр. (за винятком 2008 р.) були власні кошти підприємств, частка яких за більшість років становила понад 90 % у загальній структурі фінансування інноваційної діяльності. У 2008 р. для фінансування інноваційної діяльності у металургійній промисловості було залучено рекордний за аналізований період обсяг кредитів у розмірі 1,7 млрд грн., зокрема, у Луганській області – для збільшення виробництва чавуну, сталі та феросплавів, Дніпропетровській – для забезпечення виробництва труб та фітінгів зі сталі, Львівській – для виробництва будівельних металевих конструкцій, Запорізькій – для впровадження інновацій при обробленні та нанесенні покриттів на метали.

Харчова промисловість знаходиться на четвертому місці серед інших галузей за рівнем інноваційного розвитку за відносним значенням, і на четвертому – за абсолютним. Розвиток харчової промисловості є важливим для задоволення споживчого попиту на внутрішньому ринку України і забезпечення продовольчої безпеки держави. Процеси реформування в агропромисловому комплексі призвели до розширення асортименту і підвищення якості продовольчих товарів.

Інноваційна активність підприємств харчової промисловості України протягом 2005-2013 рр. переважно демонструвала помірну висхідну динаміку. Частка інноваційно активних підприємств у галузі зросла з 9,9 % у 2005 р. до 18,4 % у 2013 р.

Незважаючи на загалом позитивну динаміку, показники інноваційної активності у харчовій галузі України значно поступаються аналогічним показникам європейських країн. Серед країн ЄС мінімальні показники інноваційної активності підприємств харчової промисловості мають Португалія (26 %) та Греція (29 %). Країни-лідери інноваційної активності у цій галузі мають набагато вищі показники: Нідерланди – 62 %, Австрія – 67 %, Німеччина – 69 %, Данія – 71 %, Ірландія – 74 % [13].

На думку експертів, ефективний розвиток галузі на сучасному етапі можливий за умови зростання частки підприємств, що впроваджують інновації, до рівня 40-45 % [6]. Нині частка підприємств, що впроваджували інновації, є значно меншою – у 2005 р. вона становила 5,9 %, у 2013 р. зросла до 14,9 %.

На тлі незначного зростання обсягів реалізованої інноваційної продукції галузі продовжує скорочуватися її частка у структурі реалізованої продукції харчової промисловості – у 2013 р. вона скоротилася на 2,4 в. п. порівняно з 2005 р. і становила лише 3,5 %. На експорт відправляється у середньому 17 % інноваційної продукції галузі, у 2011-2013 рр. відмічається тенденція зменшення цього показника з 26,9 % до 15,9 % відповідно, що пов'язано із зростанням затребуваності такої продукції на внутрішньому ринку України, посиленням вимог споживачів до показників якості та безпечності продовольчої продукції у цілому.

Повільна інноваційно-технологічна модернізація підприємств харчової промисловості України пов'язана з неефективною структурою фінансування інноваційної діяльності у галузі, у якій переважна частка припадає на власні кошти підприємств (86,9 % у 2013 р.).

Показники інноваційної діяльності *легкої промисловості* засвідчують віднесення її до галузей наздоганяючого інноваційного розвитку – за переважною більшістю відносних і абсолютних значень вона знаходиться на п'ятому місці.

У багатьох країнах світу легка промисловість посідає ключові позиції у створенні ВВП та відіграє суттєву роль у формуванні економічного потенціалу країни і у виведенні економіки з кризового стану. Так, завдяки її розвитку підтримувалась зайнятість населення та

накопичувались кошти для технічного переобладнання підприємств інших галузей, структурної перебудови промисловості [8].

Протягом 2005-2013 рр. рівень інноваційної активності підприємств легкої промисловості України становив у середньому за період 10,5 %, що на 3,6 в. п. менше, ніж у середньому по промисловості (14,1 %). Кількість підприємств, що впроваджували інновації та реалізовували інноваційну продукцію, залишається низькою та в середньому протягом 2005-2013 рр. становила 7,9 % і 6,7 % відповідно від загальної кількості підприємств галузі.

Частка обсягів реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої продукції легкої промисловості також залишається незначною – у середньому у 2005-2013 рр. вона становила 2,4 %. При цьому за аналізований період частка інноваційної продукції легкої промисловості, реалізованої за межі України, у загальних обсягах реалізації продукції галузі становила 37,4 %. Це пов'язано з поширенням давальницьких схем виробництва продукції у галузі, за якими, за даними Укрлегпрому, працюють близько 90 % українських підприємств швейної промисловості [14]. Основними замовниками продукції є фірми Німеччини, США, Канади, Франції, Італії, Голландії, Англії та ін.

Основна частка витрат спрямовувалась на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, тоді як частка власних досліджень та розробок у структурі фінансування, за виключенням 2009 р. і 2012 р., скорочувалася. Це пояснюється тим, що значна частка підприємств галузі виробляють продукцію для іноземних замовників, тому не зацікавлені у здійсненні власних НДР.

Більшість витрат на інноваційну діяльність у 2005-2013 рр. фінансувалася власними коштами підприємств (за винятком 2008 р., коли частка кредитів у фінансуванні інноваційної діяльності становила 58,0%). Фінансування інноваційної діяльності зарахунок місцевих бюджетів, позабюджетних фондів, вітчизняних інвесторів та інших джерел майже не здійснювалось.

Стратегічна необхідність збереження і нарощування інноваційного потенціалу вітчизняної промисловості диктує доцільність запровадження системи заходів щодо інноваційного розвитку галузей промисловості з урахуванням їхніх особливостей та необхідності стимулювання структурної перебудови промисловості. *Галузевими пріоритетами інноваційного розвитку промисловості мають бути наступні:*

- створення конкурентоспроможного машинобудівного комплексу шляхом застосування інституційних та фінансових механізмів державної підтримки розвитку пріоритетних напрямів вітчизняного машинобудування, зміцнення зв'язків між галузевими науково-дослідними установами та технологічними підрозділами машинобудівного сектору, підвищення кадрового потенціалу галузі;

- стимулювання розвитку інноваційних напрямів у хімічній та нафтохімічній промисловості, широке впровадження досягнень передових науково-технологічних розробок у створення нової наукоємної високотехнологічної продукції, здатної задовольнити попит на внутрішньому і зовнішньому ринках;

- забезпечення збалансованого розвитку металургійної галузі України з поступовим зниженням обсягів сировинних видів продукції та збільшенням обсягу випуску якісної і високотехнологічної продукції;

- підвищення ефективності роботи харчової промисловості України шляхом розвитку сільськогосподарської сировинної бази, підвищення продуктивності праці за рахунок упровадження нових ресурсозберігаючих технологій, підвищення науково-технічного та технологічного рівня виробництва, розвитку коопераційних зв'язків між постачальниками сировини, виробниками та реалізаторами продукції;

- розвиток конкурентоспроможних напрямів і сфер діяльності у легкій промисловості, впровадження наукоємних технологій у виробництво, створення умов для активізації НДДКР у галузі, проведення робіт з техніко-технологічної модернізації виробництва.

Список використаних джерел:

1. Украинская металлургия: современные вызовы и перспективы развития : моногр. / А. И. Амоша, В. И. Большаков, А. А. Минаев и др.; НАН Украины, Ин-т экономики пром-сти. – Донецк, 2013. – 114 с.

2. Стратегія інноваційного розвитку підприємств металургійної промисловості : монографія / М. Г. Белопольський [та ін.]. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2010. – 164 с.
3. Гончаров Ю. В. Розвитку галузі – наукове підґрунтя! / Ю. В. Гончаров // Вісник КНУТД. – 2009. – № 2. – С. 100.
4. Машинобудування в Україні: тенденції, проблеми, перспективи / Під заг. ред. чл.-кор. НАН України Б. М. Данилишина. – Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2007. – 308 с.
5. Дейнеко Л. В., Завгородня М. Ю. Розвиток внутрішнього ринку легкої промисловості: проблеми та можливості / Л. В. Дейнеко, М. Ю. Завгородня // Український соціум. – 2012. – № 1 (40). – С. 87.
6. Купчак П. М. Харчова промисловість України в умовах активізації інтеграційних та глобалізаційних процесів: монографія / П. М. Купчак; за ред. д. е. н., проф. Л. В. Дейнеко. – К.: Рада по вивч. прод. сил України НАН України, 2009. – С. 120.
7. Ринки реального сектора економіки України в інституціональному середовищі СОТ: кон'юнктура та інтеграція / за ред. д-ра екон. наук, проф. В. О. Точиліна; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2012. – 552 с.
8. Технологічна модернізація промисловості України / За ред. д-ра екон. наук Л. І. Федулової; Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2008. – 472 с.
9. Кондратьев С. Постоянный задел на будущее / С. Кондратьев // Объединенное машиностроение. – 2011. – № 2 (06). – С. 18-24.
10. Сливінська О. Б. Механізм державного інвестування інноваційної діяльності: зарубіжний досвід / О. Б. Слівінська // Інноваційна економіка. – 2012. – № 10. – С. 57-60.
11. Miles T., Hopher T. WTO upholds ruling on Boeing subsidies / Tom Miles, Tim Hopher [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reuters.com/article/2012/03/13/us-wto-aircraft-idUSBRE82C01T20120313>
12. GE 2012 Annual Report [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ge.com/ar2012/>
13. Мамочка А. Ю. Інноваційний розвиток харчової промисловості в Україні / А. Ю. Мамочка // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2012. – № 1. – С. 216-220.
14. Украинский легпром конкурентоспособен на мировом рынке / Українська асоціація підприємств легкої промисловості [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrlegprom.org.ua/>

** Собкевич Оксана Володимирівна – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу безпеки реального сектору економіки Національного інституту стратегічних досліджень.*